

Dimensiunea europeană a educației interculturale în învățământul superior din Republica Moldova

The european dimension of intercultural education in higher education in the Republic of Moldova

CZU 37.035+316.74(4):378(478)

Stela SPÎNU,
doctor, conferențiar universitar,
Academia de Administrare Publică

SUMMARY

Currently, cultural diversity is a basic phenomenon of society, which estimates the cultural differences between people, and between different groups as multiple identities: traditions, customs, approaches to education and society from an intercultural perspective. Intercultural education proposes a pedagogical approach to cultural differences, a strategy which takes into account the specificities of spiritual (cultural differences) or of other nature (difference of sex, social or economic, etc.), avoiding, as far as possible, the risks arising from unequal exchanges between cultures or, worse, culture atomization trends.

Keywords: *education, interculturalism, university curriculum, multiculturalism, trans-culturalism.*

REZUMAT

În prezent, diversitatea culturală este un fenomen de bază al societății, care estimează diferențele culturale dintre oameni și între diferitele grupuri ca identități multiple: tradiții, obiceiuri, abordări ale educației și societății dintr-o perspectivă interculturală. Educația interculturală propune o abordare pedagogică a diferențelor culturale, o strategie care ține cont de specificul diferențelor spirituale (culturale) sau de altă natură (diferența dintre genuri, socială sau economică etc.), evitând, pe cât e posibil, riscurile care rezultă din schimburile inegale dintre culturi sau, mai rău, din tendințele de atomizare a culturii.

Cuvinte-cheie: *educație, interculturalitate, curriculumul universitar, multiculturalitate, transculturalitate.*

Pe parcursul ultimelor două decenii, traiectoria evolutivă a Republicii Moldova a fost marcată de mai multe evenimente de

ordin politic, socioeconomic și cultural. Începând cu anul 1989, atunci când mișcarea de renaștere națională a condus la trezirea

conștiinței naționale, în societate au avut loc schimbări radicale. Ulterior, la 27 august 1991, Republica Moldova se declară țară independentă, eveniment istoric precedat de un mare număr de mitinguri, marșuri de protest, greve, revendicările protestatarilor vizând recunoașterea oficială a identității lingvistice și culturale române, revenirea la alfabetul latin, decretarea limbii române în calitate de limbă de stat, reformarea sistemului de învățământ.

Au urmat mai multe evenimente de importanță majoră pentru viitorul european al țării noastre și anume: admiterea Republicii Moldova în calitate de membru al Consiliului Europei (1995), intrarea în vigoare a Acordului de Parteneriat și Cooperare cu Uniunea Europeană (1998), oferirea statutului de membru cu drepturi depline al Organizației Mondiale a Comerțului (2001), aderarea la Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est (2001), includerea Republicii Moldova în Parteneriatul Estic, semnarea a zeci de tratate și convenții interguvernamentale, care au încurajat cooperarea în domeniile educației, științei și culturii, fiind posibilă deschiderea spre alte formațiuni socioculturale și medii educaționale.

În domeniul educației, instituțiile UE devin un model pentru spațiul basarabean, datorită calității învățământului superior, a varietății și a nivelului aprofundat al studiilor oferite. În scopul îmbunătățirii și armonizării sistemului educațional național cu cel european, în mai 2005, Republica Moldova aderă la Procesul de la Bologna, o inițiativă interguvernamentală care și-a pus drept scop să asigure calitatea, compatibilitatea calificărilor, precum și promovarea mobilității studenților și a corpului profesoral prin crearea către 2010 a unui Spațiu European al Învățământului Superior (SEÎS). Implementarea principiilor Procesului de la Bologna a contribuit la apropierea sistemului național universitar

de standardele europene, principalele reforme vizând trei domenii prioritare:

- schimbarea structurii sistemului universitar, prin organizarea învățământului superior în trei cicluri, introducerea Suplimentului la diplomă și introducerea Sistemului European de Credite Transferabile;

- organizarea sistemului de evaluare și monitorizare internă și externă a calității prin crearea unei Agenții de Asigurare a Calității, independente de guvern, și a centrelor de management al calității la fiecare universitate, în parte;

- racordarea ofertei universitare la cerințele pieței prin urmărirea traseului absolvenților, crearea legăturilor cu angajatorii, profesionalizarea învățământului etc. (Ciurea, 2012, p. 7).

A fost elaborat un nou *Cod al Educației*, votat de Parlament la 7 iulie 2014. Acest document, axat pe organizarea, funcționarea și dezvoltarea sistemului educațional din Republica Moldova, a contribuit la reformarea sistemului de învățământ în conformitate cu rigorile sistemului educațional european. Una dintre misiunile educației devine promovarea dialogului intercultural, a spiritului de toleranță, a nediscriminării și incluziunii sociale, idealul educațional constând în formarea personalității cu spirit de inițiativă, deschis pentru dialog intercultural în contextul valorilor naționale și universale asumate.

Promovarea interculturalității în politicile educaționale a fost justificată de mediul educațional pluriethnic din Republica Moldova (conform datelor Biroului Național de Statistică, la 31 martie 2017 numărul populației stabile era de 2 998 235 persoane, dintre care etnia titulară constituia 71,49%, ucrainenii – 11,23%, rușii – 9,39%, găgăuzii – 3,85%, bulgarii – 2,02%, ȋiganii – 0,32%, alte etnii – 1,69%), problema limbii de comunicare interetnică, conflictele interetnice din societate, creșterea lentă a numărului de imigranți, în special, de origine chineză și arabă.

O dimensiune a politicilor educaționale interculturale are în vizor curriculumul școlar și cel universitar. În acest context, prin Hotărârea de Guvern nr. 944 din 14 noiembrie 2014, a fost aprobat principalul document de politici în domeniul educației - *Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația - 2020”*, unde este semnalată necesitatea de dezvoltare de curricula pentru educația interculturală în învățământul primar, gimnazial, liceal și superior.

Curriculumul școlar/universitar devine un instrument prioritar în promovarea educației interculturale. Obiectivele promovate de acest tip de educație au devenit:

- cunoașterea și respectarea propriei culturi, conștientizarea tangențelor și divergențelor culturilor cu care se intră în contact;
- identificarea principalelor surse de diversitate în lume și respectarea diversității;
- depășirea egocentrismului/etnocentrismului;
- dezvoltarea gândirii independente și critice asupra semnificației interculturalității;
- depășirea prejudecăților și stereotipurilor;
- tolerarea și acceptarea alterității;
- formarea competențelor interculturale (cognitive, afective și comportamentale);
- abordarea conflictelor etnopolitice și socioculturale.

În prezent, disciplina *Educația interculturală* este implementată ca disciplină opțională în instituțiile de învățământ primar, gimnazial și superior. Curriculumul școlar pentru clasele I – IX a fost elaborat de Institutul de Științe ale Educației. În Preliminarii este semnalat: „Școala este chemată să ofere, prin intermediul educației interculturale, un model al conviețuirii pașnice și constructive într-o societate în care locuiesc împreună membrii mai multor grupuri etnice” (Pogolșa, 2012, p. 3).

La nivel universitar, conținutul curricular trebuie să ia în calcul cunoștințele pe care studenții le-au obținut anterior, incluzând subiecte actuale, de importanță majoră, cum ar fi:

- definirea conceptelor de multiculturalitate, interculturalitate și transculturalitate;
- abordarea interculturalității din perspectivă istorică;
- analiza dimensiunii identitare și a provocărilor identității în contextul globalizării și migrației;
- modele și metode de comunicare în perspectiva interculturală;
- barierele în comunicarea interculturală, provocate de stereotipuri, prejudecăți, discriminare, etnocentrism și xenofobie;
- strategiile de prevenire și rezolvare a conflictelor interetnice;
- conflictul interetnic din Republica Moldova;
- strategii de mediere și negociere interculturală;
- valori și dimensiuni ale educației interculturale;
- forme și metodologii de realizare a educației interculturale.

În elaborarea curriculumului la disciplina *Educație interculturală* urmează a fi valorificate *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, *Cartea Albă, privind dialogul intercultural*, *Trăind împreună în demnitate*, adoptată de Consiliul Europei (Strasbourg, 2008), *Declarația Miniștrilor Europeni ai Culturii, privind dialogul intercultural și prevenirea conflictelor* (Opatija, Croația, 2003), *Declarația Principiilor Toleranței*, adoptată de statele-membre ale Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (Paris, 1995), *Recomandarea 2006/962/CE privind competențele-cheie pentru învățarea pe tot parcursul vieții*, „Educație și formare profesională 2010”, urmat de un nou cadru strategic *Educație și formare 2020* etc.

Criteriile de succes în realizarea educației interculturale la nivel universitar pot deveni:

- asigurarea unui echilibru între diferitele finalități majore ale educației (scopuri culturale, profesionale de calificare, sociale, de dezvoltare personală);

- asigurarea de oportunități pentru comunicare și pentru cooperare, chiar între grupuri diferențiate;

- asigurarea de șanse egale de educație (participarea la interacțiunile în grupuri, abordarea procesului formal de educație pe fundamentele inteligențelor multiple etc.);

- reflectarea diverselor realități specifice societăților multiculturale prin toate tipurile de curriculum;

- prezentarea informațiilor din cât mai multe perspective pentru a stimula conștiința diversității și a unității prin diversitate (Chiriac, 2012, p. 94).

O importanță majoră o au metodele de predare, aplicate la orele de educație interculturală. Relevante sunt brainstorming-ul, starbursting-ul, metoda conversației socratice sau euristice, metoda cubului, metoda piramidei, metoda proiectului etc.

ed Imagination, autorul definește brainstorming-ul drept „tehnică de conferință, prin care un grup încearcă să găsească o soluție pentru o anumită problemă, acumulând toate ideile apărute spontan la membrii echipei”. Autorul milita pentru acumularea unui număr nelimitat de idei, nu sprijinea critica neconstructivă a acestora, încuraja ideile originale, nestandardizate, care stimulau creativitatea în grup. Ulterior, pe parcursul mai multor decenii, această metodă urma să fie utilizată pe larg în procesul didactic. Pentru realizarea unei colaborări fructuoase între colegi, grupul de lucru urma a fi constituit din patru-șapte persoane, care, timp de 15 minute, discuta și propunea soluții, oferind idei originale și nestandardizate, liderul grupului fiind responsabil de evidența, analiza și interpretarea ideilor, dar și de rezultatul obținut.

Starbursting-ul reprezintă o altă cale eficientă de soluționare a problemelor discutate, derivând din brainstorming. Atunci când se oferă noi și noi idei de soluționare

	Aplicarea metodei Tema: Conceptul de cultură: interpretare clasică și contemporană
<i>Conținuturi:</i>	1. Esența și conținutul termenului de cultură. 2. Componentele culturii. 3. Dinamica culturii. 4. Multiculturalitate, interculturalitate și transculturalitate.
<i>Aplicarea metodei:</i>	Subiecte pentru discuții în grup: - definiții și interpretări ale noțiunii de <i>cultură</i> ; - componente ale culturii: simbolul, limba, normele, tradițiile, valorile; - reflecții privind semnificația termenilor <i>multiculturalitate, interculturalitate și transculturalitate</i> .
<i>Optimizare prin folosirea TIC:</i>	Profesorul pune pe blogul personal subiectele care urmează a fi discutate, concretizând etapele de lucru, fapt care va facilita dialogul. Atmosfera nu va fi încordată, vor fi învinse tensiunile emoționale, argumentele vor fi concludive.

Brainstorming-ul este o metodă introdusă în circuitul științific de Alex Osborn, care, în 1941, fiind director de publicitate, a conștientizat utilitatea acesteia în procesul de creare a noilor idei. În lucrarea sa, *Appli-*

a unei probleme, respectiv, se pun un șir de întrebări privind valabilitatea acestora, activând creativitatea studenților. În situația creată, întrebările își au oportunitatea lor, oferind posibilitatea de a pătrun-

de în esența ideilor invocate, propunând un sistem de soluții. De regulă, în procesul de lucru se folosește desenul unei stele cu cinci colțuri, pentru fiecare rezervându-se câte o întrebare, care începe cu *cine, ce, unde, de ce, când*, dirijând procesul de învățare. În situația creată, accesul la Internet, baza personală de date ar oferi surse de informație pentru studenți, contribuind la aprofundarea cunoștințelor în domeniu, servind la structurarea comunicării, respectiv, la atingerea scopurilor propuse.

toda conversației socratice sau euristice întruchipează ideile promovate de filosoful antic grec, menținându-și actualitatea până în prezent, fiind axată pe un dialog deschis dintre profesor și studenți. Utilizarea acestei metode la ore presupune elaborarea unui șir de întrebări provocatoare, care ar instiga interesul studenților. Acestea urmează a fi formulate corect, exprimând situația creată, stimulând activismul, receptivitatea, dar și capacitatea studenților de a oferi un răspuns. Întrebările puse îi vor face pe studenți să apeleze

	<i>Aplicarea metodei</i> Tema: Istorie și interculturalitate
Conținuturi	<ol style="list-style-type: none"> 1. Perspective și abordări conceptuale ale interculturalității. 2. Antichitate și interculturalitate. 3. Creștinismul și impactul său intercultural. 4. Tendințe ale societății contemporane.
Aplicarea metodei	<p>Subiecte pentru discuții în grup:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. CINE a abordat probleme legate de interculturalitate? 2. CARE sunt principalele evenimente care au marcat interculturalitatea? 3. CÂND, în ce epoci istorice, conflictul dintre știință și religie a avut un caracter violent? 4. UNDE religia a devenit o sursă majoră de insecuritate și conflict intercultural? 5. DE CE islamul din Europa este apreciat drept amenințare la adresa societății europene? 6. CE avantaje/dezavantaje, pe plan cultural, ar avea Republica Moldova în cazul integrării în UE?
Optimizare prin folosirea TIC	TIC va oferi o diversitate de surse care vor spori atractivitatea discuțiilor și vor mări productivitatea acestora, oferind informații utile la subiectele discutate, ajutându-i pe studenți să conștientizeze esența și importanța interculturalității în epoca globalizării.

Referindu-se la importanța comunicării în viața omului, Socrate susținea: „Esențială pentru om este capacitatea sa de a intra în relație de dialog - *gnothi se auton*”, respectiv, gândirea socratică era proiectată în jurul cunoașterii de sine. **Me-**

la cunoștințele pe care le posedă, descoperind lucruri noi. Întrebările limitate (închise), cuprinzătoare (deschise) și cele stimulative trebuie să se conformeze subiectului discutat și să derive din răspunsurile date anterior.

	Aplicarea metodei Tema: Construcția identitară și provocările identității într-o societate interculturală
<i>Conținuturi</i>	1. Dimensiuni și paliere identitare. Identitate națională, etnică, culturală, socială. 2. Provocările identității în contextul globalizării și migrației.
<i>Aplicarea metodei</i>	Dialogul dintre studenți și profesor va fi axat pe atingerea scopurilor stipulate, fiind dirijat de profesor și bazat pe întrebări improvizate.
<i>Optimizare prin folosirea TIC</i>	În dialogul său cu studenții profesorul poate utiliza material factic, preluat din baza de date personale, poate consulta on-line statistici privind diversitatea etnică și culturală a UE, poate organiza interviuri cu persoane competente în materie.

Metoda cubului presupune selectarea unei teme pentru discuție și analiza ei multilaterală. În baza reperelor *descrie, compară, analizează, asociază, aplică, argumentează* se formează șase grupuri, fiecare axându-se pe un anumit aspect al problemei. Primul grup va reprezenta, în scris sau oral, problema, enumerând detaliile. Al doilea grup va confrunta informațiile pentru a stabili asemănările și deosebirile. Al treilea grup va cerceta fenomenul

discutat, examinând fiecare element în parte. Al patrulea grup se va uni pentru atingerea scopului comun. Al cincilea grup va pune în practică cunoștințele acumulate. Al șaselea grup va aduce argumente, probe. Ulterior, prin intermediul TIC, informația redactată de fiecare grup în parte poate fi vizualizată de toți colegii. Acest pas ar facilita studiul detaliat al subiectelor anunțate, ar dezvolta creativitatea și intuiția studenților.

	Aplicarea metodei Tema: Comunicarea interculturală
<i>Conținuturi</i>	1. Comunicare interculturală. Delimitări conceptuale. 2. Comunicare verbală și comunicare nonverbală între culturi. 3. Metode și tehnici de comunicare în perspectiva interculturală.
<i>Aplicarea metodei</i>	Grupul I propune definiții pentru termenul comunicare. Grupul II identifică caracteristicile comunicării interculturale. Grupul III analizează metode și tehnici de comunicare în perspectiva interculturală. Grupul IV descrie succesele și insuccesele comunicării interculturale în Republica Moldova. Grupul V argumentează importanța CI într-o lume plurietică și multiculturală. Cu participarea tuturor studenților se schițează conținutul unui proiect.
<i>Optimizare prin folosirea TIC</i>	TIC facilitează însușirea esenței și a conținutului conceptului de proiect, permite familiarizarea cu programele și proiectele naționale și internaționale existente, oferă posibilitatea de a vizualiza on-line proiecte în lucru etc.

Metoda piramidei este axată pe utilizarea la ore a lucrului individual și a lucrului în perechi. Astfel, fiecare student este implicat în procesul de instruire. Prezenta metodă conține patru faze: *faza introductivă* (când profesorul expune problema), *faza*

În procesul didactic, **metoda proiectului** va servi ca strategie de învățare, dar și ca instrument de evaluare. Utilizarea acesteia va permite studenților să-și atingă scopurile stipulate, lucrând de sine stătător, consultând sursele recomandate, formulându-și

	Aplicarea metodei Tema: Bariere în comunicarea interculturală
<i>Conținuturi</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stereotipurile. Prejudecățile. 2. Discriminarea. 3. Etnocentrismul. 4. Xenofobia.
<i>Aplicarea metodei</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Faza introductivă: profesorul expune informația necesară studenților privind principalele bariere în comunicarea interculturală. 2. Faza activității personale: studenții fac cunoștință cu exemple de stereotipuri, prejudecăți, discriminare, etnocentrism, xenofobie. 3. Faza lucrului colectiv: este discutată importanța evitării barierelor în comunicare. 4. Faza conclusivă: se propun titluri de proiecte de viitor privind bariere în comunicarea interculturală.
<i>Optimizare prin folosirea TIC</i>	TIC facilitează însușirea esenței și a conținutului conceptului de proiect, permite vizualizarea on-line a diverselor proiecte, ajutându-i pe studenți să însușească tehnica elaborării acestora.

activității personale (când fiecare persoană, în parte, meditează pe marginea problemei discutate), *faza lucrului colectiv* (care presupune discuții întru elucidarea corectitudinii ideilor enunțate) și *faza conclusivă* (când sunt prezentate soluțiile).

propriile concluzii. Inițial, profesorul selectează subiectele de discuție, fixează durata activității și regulile impuse. Studenții urmează a lucra în grup, utilizând diverse tehnologii informaționale, cum ar fi email-ul, skype-ul sau propriile site-uri.

	Aplicarea metodei Tema: Conflictul intercultural
<i>Conținuturi</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Definiere. Cauze. Tipuri. 2. Strategii de prevenire și soluționare a conflictelor interculturale. 3. Modalități de gestionare a conflictelor într-un mediu intercultural. 4. Strategii de mediere și negociere interculturală.
<i>Aplicarea metodei</i>	<p>Etape propuse:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Informarea: se anunță tema și bibliografia recomandată. 2. Planificarea: se stabilesc pașii care urmează a fi efectuați. 3. Decizia: se stabilesc strategiile de lucru. 4. Implementarea: se lucrează în grup asupra atingerii scopurilor stipulate. 5. Controlul: se organizează discuții pe marginea subiectelor propuse. 6. Evaluarea: studenții sunt notați pentru munca efectuată.

<i>Optimizare prin folosirea TIC</i>	TIC facilitează însușirea esenței și a conținutului conceptului de conflict intercultural, permite vizualizarea on-line a site-ului europa.eu, ajutându-i pe studenți să conștientizeze importanța soluționării conflictelor interculturale.
--------------------------------------	--

În final, vom aborda atitudinea tinerilor din cadrul Universității AȘM privind contribuția disciplinei *Educația interculturală* la formarea și dezvoltarea competențelor interculturale, axându-ne pe rezultatele anchetei sociologice în bază de chestionar, desfășurată în perioada 2 mai – 15 mai.

Datele analizate indică necesitatea educării toleranței tinerilor față de conaționali, depășirea prejudecăților și stereotipurilor, conștientizarea diversității culturale. În acest context, promovarea educației interculturale este o soluție întru depășirea barierelor culturale.

BIBLIOGRAFIE

1. Chiriac, Argentina, *Conceptualizarea educației interculturale în contextul învățământului superior*. Chișinău, 2012.
2. Ciurea, Corneliu; Berbeca, Veaceslav; Lipcean, Sergiu; Gurin, Marin, *Sistemul de învățământ superior din Republica Moldova în contextul Procesului de la Bologna: 2005–2011*, Chișinău, 2012.
3. Pogolșa, Lilia; Petrovski, Nina; Samoilenco, Valentina; Uzicov Nina. *Educație interculturală. Curriculum școlar. Clasele I – IX*. Chișinău, 2012.
4. *Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”*.

Prezentat: 16 august 2017.

E-mail: stela_s73@mail.ru